

O‘QITUVCHILARNING KREATIVLIGINI RIVOJLANTIRISHGA DOIR TALABLAR

Eshkuvatov J.B.

A.Avloniy nomidagi milliy-tadqiqot instituti doktranti

Tayanch so‘zlar: kreativlik, innovatsion shaxs, bilim, ijodiylik, strategiya, tendendensiya, samaradorlik.

Ключевые слова: творчество, инноватор, знание, творчество, стратегия, тенденция, эффективность.

Key words: creativity, innovator, knowledge, creativity, strategy, trend, efficiency.

Kirish. So‘nggi yillarda yangi texnologiyalarning rivojlanishiga javoban jamiyat darajasida ko‘p va xilma-xil o‘zgarishlar ro‘y berdi, bu esa ta‘lim jarayoning shakl va mazmuniga oid qarashlarni o‘zgartirish zaruratini keltirib chiqaradi. Yangi ijtimoiy-madaniy talablarga moslashish o‘qituvchilar uchun ham, o‘quvchilar uchun ham qiyin vazifadir, chunki u nafaqat uslubiy, mazmunli, balki psixologik jihatdan ham o‘zgarishlarni o‘z ichiga oladi. So‘nggi yillarda olib borilgan tadqiqotlar shuni ko‘rsatdiki, klassik ta‘lim va baholash usullari yetarli emas yoki oldingi yillardagi kabi samaradorlikni ko‘rsatmaydi, bu esa o‘quv jarayonini ijtimoiy-madaniy o‘zgarishlar va talablarga yaxshiroq moslashish uchun o‘zgartirish zarurligini ta’kidlaydi.

Asosiy qism. Keyingi paytlarda ijodiy tayyorgarlik konsepsiyasi ta‘lim jarayonining zarur sharti va muhim tarkibiy qismi sifatida ko‘rib chiqilmoqda. Ijodiy ta‘limni ma‘lum xususiyatlar, xatti-harakatlar, uslublar, usullar va tartiblar bilan bog‘lashdan tortib, instrumental jihatlar yoki vazifalarni o‘z ichiga olgan samarali ta‘limgacha [6] aniqlashga turli xil urinishlar qilingan bo‘lsa-da, hali bunga erishilmagan. Trow (1997) o‘qituvchining ijodiy xulq-atvori haqida gapirar ekan, “hatto o‘ziga xoslik ham muhim emas, balki faqat matn yoki darsning asosiy g‘oyalarini o‘ylash va ularni talabalarga taqdim etishning muqobil usullarini aniqlash muhim” deb ta’kidlaydi [5].

Ba'zan o'quvchilar va o'qituvchilarning ta'lim yo'li o'quv jarayonida nima muhimligi haqida turli xil g'oyalari bilan tavsiflanadi [3]. Bu ta'lim jarayonining ikkala hamkori o'rtasida ma'lum farqlarning paydo bo'lishiga olib keladi, ularning har biri ta'lim jarayonining mazmuni va ijtimoiy-madaniy muhitdan kelib chiqadigan talablar tomonidan belgilangan maqsadlarga erishishga qaratilgan bo'ladi.

Shu munosabat bilan ko'pgina tadqiqotlar o'quv jarayoni haqida murakkab g'oyalarni o'rgatish va rivojlantirish imkoniyatini beradigan ijodiy treningning o'rni va ahamiyatini ta'kidlaydi. Bunda o'qituvchining o'quvchilar ehtiyojlariga mos keladigan to'g'ri va umumiy qarashlari ta'minlanadi.

Tahlillar. Ko'pincha o'qituvchi o'quvchilarga taqdim etayotgan ma'lumotlar allaqachon ma'lum bo'lgan vaziyatga tushib qoladi va ularning qiziqishni yo'qotadilar, darslarga e'tibor bermaydilar. Yangi texnologik resurslar o'quvchilarga maktabda ham, maktabdan tashqarida ham ma'lumot va bilim olish uchun keng imkoniyatlar yaratadi. Shunday qilib, axborotning asosiy manbalaridan biri bu internet bo'lib, o'quvchi ilgari faqat maktab orqali o'qituvchilar yoki kutubxonalar va kitob do'konlari orqali mavjud bo'lgan bilimlarga ega bo'lgan. Bizning fikrimizcha, yangi axborot va texnologiya manbalarining paydo bo'lishi bilan o'qituvchilar darslarini o'zgartirish va moslashtirish yoki o'quvchilarning yangi ta'lim talablariga javob bermaslik muammosiga duch kelmoqdalar.

Vygotskiy (1963) "kundalik hayotdan tashqariga chiqadigan va hech bo'lmaganda yangilikni o'z ichiga olgan har qanday narsani ijodiy jarayon deb atash mumkin", dedi [2]. Ijodiy jarayonni boshqa psixik jarayonlardan, ayniqsa, intellektual va moyillik omillaridan ajratib bo'lmaydi, rivojlanish va ta'lim uchun zarur bo'lgan yordamni ta'minlaydigan motivatsion, hissiy yoki munosabat omillari alohida ahamiyatga ega.

Ta'lim sohasidagi psixologik tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, o'qituvchining xulq-atvori va unga xos bo'lgan shaxsiy xususiyatlar o'qituvchilik mahoratini shakllantirish va rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Garchi ko'plab tadqiqotlar ideal o'qituvchiga tegishli bo'lsa-da, ijodiy mashg'ulotlar bu bilan cheklanmasligi kerak.

Kuzatish va tajriba o'quvchilarning e'tibori, qiziqishini jalb qilish va ushlab turishda o'qituvchilar o'rtasidagi ba'zi farqlarni aniqladi [4], ular o'quv jarayoniga yanada ijodiy yondashishni xohlashadi. Ma'lumki, shaxsiyatning ayrim turlari va individual uslublari ko'proq ijodkorlikka qaratilgan, agar biz shaxsning ushbu qismini uslubiy yondashuv nuqtayi nazaridan ko'rib chiqsak, u har qanday tarbiyaviy yondashuvning manbasi va xususiyatiga aylanadi.

Har qanday o'zgarishning asosiy talablaridan biri o'zgarish istagining namoyon bo'lishidir. Shuning uchun o'qitish jarayonida yanada ijodiy uslubni qo'llash uchun o'qituvchi birinchi navbatda tegishli pozitsiyani egallashga, o'z yondashuvini o'zgartirishga, o'qitishga bo'lgan nuqtayi nazarini sheriklarning o'quv faoliyati bo'yicha so'rovlariga muvofiq o'zgartirishga undashi kerak va keyin u uslubiy yondashuvlarni, mazmunini yoki uning yondashuvi uchun zarur bo'lgan boshqa turdagilarni amalga oshirishning samarali usullarini aniqlaydi.

Pedagogik konformizm, ya'ni boshqa ishtirokchilardan shubha, norozilik yoki hatto chetlatishning oldini olish uchun "boshqalarning qadriyatleri va g'oyalarini moslashtirish" [2] istagi yoki ehtiyoji ta'lim jarayoni va usullariga kuchli ta'sir ko'rsatadi.

Ijtimoiy blokirovkaning ushbu shakli [1] nafaqat tajribali o'qituvchilarning xatti-harakatlarida, balki yangi boshlanuvchi o'qituvchilarda ham namoyon bo'ladi. Ko'rinib turibdiki, faqat ma'lum o'qitish strategiyalarini, ko'pincha o'zining ta'limda o'rganganlarini, o'qituvchilarning maxsus dasturlarida o'qitiladiganlarni yoki ta'lim muassasasi yoki tizimida keng qo'llaniladigan strategiyalarni amalga oshirish tendendensiyasi mavjud.

Kasbiy rivojlanishning o'zi tegishli sohada tajriba va bilimlarni oshirish orqali muloqot ko'nikmalarini, ta'lim maqsadlari va o'qitish shakllarini takomillashtirishni belgilaydi, shunda o'qitish, o'rganish va o'quvchilar bilan o'zaro munosabatlar yanada samarali bo'ladi. Shunday qilib, o'qituvchilar o'zlarining tarmoq ehtiyojlari va o'quvchilar bilimlari nuqtayi nazaridan, o'quvchilarning ta'lim ehtiyojlariga moslashtirilgan to'liq ma'lumotni taqdim etishlari, axborot mazmunini yanada to'liqroq tushunishni shakllantirish va rivojlantirish imkoniyatini yaratishlari mumkin.

Ta'limga yangi va ijodiy yondashuvlar intizomi, mutaxassisligi yoki sinf darajasidan qat'i nazar, darslarga qarash va tajribani to'liq o'zgartirishni talab qiladi.

Ijodiy bo'lish – bu yerda va hozirda xatti-harakatlarning o'zgarishi emas, balki doimiy ravishda ijtimoiy-madaniy muhitga va uning oqibatlariga moslashishga imkon beradigan doimiy o'zgarishdir. Har qanday o'zgarish, ayniqsa, o'zgarish maydoni yoki tabiatidan qat'i nazar, doimiy bo'lishi kerak. Buning uchun biroz harakat talab qilinadi xolos.

Innovatsion va hayajonli yondashuvlarni amalga oshirish uchun son-sanoqsiz o'quv soatlari, rejalashtirish va tashkil etish talab etiladi, faqat oldingi intensiv va keng qamrovli tayyorgarlik orqali o'qituvchi o'z ishiga talabalarning e'tiborini va qiziqishini oshirishni ta'minlash uchun ushbu elementlarni kirita oladi.

Ijodiy trening muayyan talabalar yoki sohalarga moslashtirilgan turli xil o'rganish usullari, strategiyalari va yondashuvlarini o'z ichiga oladi. Ba'zan o'rganishning ijodiy jarayoni faqat o'qitish komponentining rivojlanishi sifatida tushuniladi, boshqa komponentlar e'tiborga olinmaydi. Ammo ta'lim jarayoni orqali ijodkorlikni rag'batlantirish uning faqat bir jihati emas, balki ta'lim harakati bilan bog'liq barcha omillar va jarayonlardir. Agar o'qitishda sezilarli yutuqlarga erishilgan bo'lsa, uni yanada murakkab va interaktiv tarzda o'zgartirsa, o'quv jarayoni osonlashadi. Ammo baholash vositalari va mezonlarini o'zgartirish zarurligini ta'kidlash kerak, shunda ular fikrlash va o'rganishni aks ettirishi va rag'batlantirishi, bilim va kundalik hayot, ijodkorlik va uzluksiz rivojlanish o'rtasidagi aloqani o'rnatishga yordam beradi.

Bundan tashqari, ijtimoiy-madaniy muhitning rivojlanishi va o'quvchilarning ta'limga bo'lgan talablari uchun hozirgi sharoitlarni baholashning nomaqbul usullarini qo'llash maktab faoliyati va ijodkorlik o'rtasidagi allaqachon o'rnatilgan klassik aloqani mustahkamlaydi, ammo ko'p sonli ilmiy dalillar mavjud bo'lsa-da, ularning bashorat qilish qiymati yo'qligini isbotlaydi. Maktab ijodiy xulq-atvori va o'quvchilarning faoliyatning muayyan sohalarida kelajakdagi hissasi bilan bog'liq holda baholaydi. Ba'zi olimlarning maktabdagi salbiy baholariga nisbatan ajoyib natijalari baholashning klassik usullarining muvaffaqiyatsizligi va o'quvchilarga moslashtirilgan to'g'ri adekvat ta'limning, boshqacha qilib aytganda, o'quvchiga qaratilgan ta'lim tizimining hal qiluvchi roliga misol bo'ladi.

Ta'lim tizimida ijodkorlik va innovatsiyalarga o'sib borayotgan tendensiya namoyon bo'lsa-da, uni amalga oshirish yo'llari bo'yicha tahlillar shuni ko'rsatdiki, innovatsion usullar va strategiyalarni o'rgatishda ularning optimal mexanizmini to'liq tushunmasdan ko'p marta qo'llaniladi, bu esa ularni yuborish va innovatsiyalarda muvaffaqiyatsizlikka olib kelishi mumkin.

Ba'zi ijodiy o'qitish usullarini qo'llashdan qochishga olib keladigan bunday holatlarning oldini olish uchun o'qituvchi tomonidan to'liq tushuncha va yetarli bilim kerak.

Shuningdek, yangi texnologiyalardan shunchaki foydalanish o'quv jarayonining ijodiy ma'nosini o'zgartirish emas, balki o'quvchilarning qiziqishini uyg'otmaydigan va o'quv jarayoniga konstruktiv hissa qo'shmaydigan ochib berish shaklini o'zgartirishdir.

Xulosa sifatida shuni ta'kidlash mumkinki, o'quvchilarga bo'lgan munosabatlar, ijodiy strategiyalar va yangi usullarni o'z ichiga olgan holda, qulay muhitni targ'ib qilish va g'oyalarni ifodalash uchun yangi imkoniyatlar yaratish orqali o'qituvchi talabaning ijodiy va ta'lim salohiyatini rivojlantirishga

sezilarli ta'sir ko'rsatishi mumkin. Maktab, ma'lum ma'lumotlarni uzatish, bilimlarni baholash va rivojlanish belgilari bilan cheklanmasligi kerak; Bu talabning psixologik-ijtimoiy rivojlanishini va uning salohiyatini amalga oshirishni talab qilishi kerak.

Ijodiy fikrlashni o'stirish - ta'lim faoliyatining omillari, darajasi yoki ishtirokchilaridan qat'i nazar, zamonaviy ta'limning zaruriy shartlaridan biridir. Shunday qilib, ijodiy o'quvchilarga ega bo'lish uchun, birinchi navbatda, o'qituvchilarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish va eng muhimi, ijodiy tayyorgarlikni ta'minlaydigan ta'lim tizimini joriy etish kerak.

Adabiyotlar:

1. Cosmovici, Creativitatea și cultivarea ei în școală, in Psihologie școlară A. Cosmovici and L. Iacob, (eds.), Polirom, pp. 147-163, 1999;
2. V. Mih, Creativitatea și stimularea comportamentului creativ, in Consiliere educațională: ghid metodologic pentru orele de dirigenție și consiliere A. Băban (Ed.) PsiNet, pp. 177-192, 2001;
3. S.M. Money, What is teaching effectiveness? A survey of student and teacher perceptions of teacher effectiveness, ERIC 1992-9/6 Reports – Research (143), 1992;
4. J.S.C. Simplicio, Teaching classroom educators how to be more effective and creative teachers, Education, vol. 120, no. 4, 675-680, 2000;
5. F.C. Sousa, Teachers' creativity and effectiveness in Higher Education: perceptions of students and faculty, The Quality in Higher Education, no. 4, pp. 21-38, 2007;
6. E.P. Torrance, Guiding creative talent, Prentice-Hall, 1962

РЕЗЮМЕ

Ta'lim sohasidagi pedagogik va psixologik tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, o'qituvchining xulq-atvori va unga xos bo'lgan shaxsiy xususiyatlar o'qituvchilik mahoratini shakllantirish va rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Ushbu maqolada pedagoglarda kreativlikni rivojlantirishga doir talablarning xorijiy olimlar tomonidan berilgan tavsiyalari asosida mualluflik takliflari keltirilgan.

РЕЗЮМЕ

Педагогические и психологические исследования в сфере образования показали, что поведение учителя и его личные особенности играют важную роль в формировании и развитии педагогического мастерства. В данной статье представлены предложения автора, основанные на рекомендациях зарубежных ученых относительно требований к развитию творческих способностей педагогов.

SUMMARY

Pedagogical and psychological studies in the field of education have shown that the behavior of the teacher and his personal characteristics play an important role in the formation and development of teaching skills. In this article, the author's proposals are presented based on the recommendations given by foreign scientists regarding the requirements for the development of creativity in pedagogues.